

TÜRKİYE’DE FAALİYET GÖSTEREN BANKALARIN ÇEVİK DENETİM DÜZEYİNİN BELİRLENMESİNE YÖNELİK ÖLÇEK GELİŞTİRME ÇALIŞMASI*

Makale Bilgileri

Geliş Tarihi : 26.11.2024
Kabul Tarihi : 17.04.2025
Türü : Araştırma Makalesi
DOI Numarası : 10.55322/mdbakis.1591620

Prof. Dr. Reşat KARCIOĞLU**
Dr. Öğr. Üyesi Şerife KILIÇARSLAN***

Bibliyografik Bilgiler

Karcioğlu, R., & Kılıçarslan, Ş. (2025). “Türkiye’de Faaliyet Gösteren Bankaların Çevik Denetim Düzeyinin Belirlenmesine Yönelik Ölçek Geliştirme Çalışması” *Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi* (Yıl: 2025, Sayı : 75, Sayfa : 167-192) <https://doi.org/10.55322/mdbakis.1591620>

ÖZ

Son zamanlarda yaşanan hızlı değişimler, birçok meslek ve sektörün olumsuz durumlarla karşı karşıya kalmasına neden olabilmektedir. Ekonomik faaliyetlerin kalbi olarak görülen bankacılık sektörü de, bu olumsuz durumlardan ülke ekonomisi içinde en fazla etkilenen sektörlerden biri olarak değerlendirilmektedir. Bu kapsamda, bankalarda yürütülen iç denetim faaliyetleri, söz konusu olumsuzlukların etkilerini yönetmede önemli bir rol oynamaktadır. Ancak, geleneksel iç denetim uygulamalarının, günümüz işletme ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz kaldığı düşünülmektedir. Bu sebeple geleneksel denetim yaklaşımına bir alternatif olarak çevik denetim yaklaşımı ve bununla beraber bu yaklaşımın işletmelerdeki düzeyi ön plana çıkmıştır. Araştırmanın amacı, Türkiye’de faaliyet gösteren bankalarda çevik denetim düzeyini ölçmeye yönelik geçerli ve güvenilir bir ölçek geliştirmektir. Bu amaç doğrultusunda öncelikle ilgili alan yazını incelenmiştir. Yapılan incelemeler sonucunda, çevik denetim yaklaşımının uygulanma düzeyine etki eden iki temel unsurun ön plana çıktığı belirlenmiştir. İlgili unsurlar; denetim ekiplerinin sahip olduğu yetenekler ile denetim sürecinde benimsenen yaklaşımdır. Bu doğrultuda, önce ölçek geliştirme süreci tamamlanmış, ardından

* Türkiye’de Faaliyet Gösteren Bankaların Çevik Denetim Düzeyinin Belirlenmesine Yönelik Ölçek Geliştirme Çalışması

** Atatürk Üniversitesi, İİBF, İşletme Bölümü, 0000-0002-0903-3816

*** Atatürk Üniversitesi, Oltu Beşeri ve Sosyal Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, 0000-0002-5715-3417

geliştirilen ölçme aracı kullanılarak bankalardaki çevik denetim düzeyi değerlendirilmiştir. Araştırma evreni, Türkiye’de bankacılık sektöründe çalışan personelden oluşmaktadır. Araştırma kapsamına ise eksiksiz ve doğru şekilde doldurulduğu değerlendirilen 210 anket formu analiz için kabul edilmiştir. Alan yazını kapsamında ulaşılan katılımcı sayısı pilot çalışmayı temsil edebilecek niteliktedir. Araştırma sonucunda, hem denetim ekiplerinin hem de denetim sürecinin çeviklik düzeyini ölçen geçerli ve güvenilir bir ölçek geliştirilmiştir. İlgili ölçek kullanılarak elde edilen bulgular, denetim ekiplerinin hızlı karar verme, yazılı iletişim ve uzmanlaşma gibi yeteneklerde olumlu algılara sahip olduğunu ortaya koymuştur. Bununla birlikte, sözlü iletişim ve motivasyon konularında iyileştirmeye ihtiyaç duyulduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: İç denetim, Çevik Denetim, Türk Bankacılık Sektörü, Ölçek Geliştirme, Pilot Çalışma

Jel Kod: M41,M42, G21, C83

DEVELOPMENT OF A SCALE FOR DETERMINING THE AGILE AUDIT LEVEL OF BANKS OPERATING IN TÜRKİYE

ABSTRACT

The rapid changes experienced in recent times have led many professions and sectors to face adverse situations. The banking sector, often regarded as the heart of economic activity, is considered one of the sectors most affected by these challenges within national economies. In this context, internal audit activities conducted in banks play a significant role in managing the impact of such negative conditions. However, traditional internal audit practices are increasingly seen as inadequate in meeting the evolving needs of modern businesses. As a result, the agile auditing approach has emerged as a potential alternative to the traditional model, drawing attention to both the approach itself and its level of implementation within organizations. The aim of this study is to develop a valid and reliable scale to measure the level of agile auditing in banks operating in Turkey. To achieve this, the relevant literature was first reviewed. The review revealed two key factors influencing the implementation level of the agile auditing approach: the capabilities of audit teams and the approach adopted during the audit process. Accordingly, a scale development process was carried out, and the developed measurement tool was then used to assess the level of agile auditing in banks. The research population consisted of personnel working in the Turkish banking sector. A total of 210 fully and accurately completed survey forms were accepted for analysis. The number of participants reached through the literature-based sampling was deemed sufficient to represent a pilot study. As a result of the research, a valid and reliable scale was developed to measure the agility levels of both audit teams and audit processes. Findings obtained through the scale indicated that audit teams were perceived positively in terms of quick decision-making, written communication, and specialization. However, areas such as verbal communication and motivation were identified as needing improvement.

Keywords: Internal Audit, Agile Audit, Banking Sector, Scale Development, Pilot Study

Jel Codes: M41,M42, G21, C83

1. GİRİŞ

İç denetim, bağımsız ve objektif bir şekilde bir kurumun faaliyetlerini geliştirmek ve onlara değer katmak amacını güden bir güvence ve danışmanlık faaliyetidir (Türkiye İç Denetim Enstitüsü (TİDE), 2023). Günümüz koşulları göz alındığında ise iç denetim, önleyici niteliği ile risk yönetiminin olumsuz etkileri azaltma niteliği ile belirsizlik ve kriz yönetiminin önemli bir parçası olarak düşünülmektedir. Bu kapsamda iç denetim, olumsuz durumların niteliğinin belirlenmesinde, etkilerinin ortadan kaldırılması ya da azaltılmasına kilit rol oynadığı söylenebilir.

Bankacılık sektörü, finansal sektör içinde önemli bir alt sektör olarak yer almasının yanında küresel krizlerden en çok etkilenen sektör olarak da nitelendirilmektedir (Özekicioğlu, 2020: 93). Bu kapsamda bankalarda etkili bir iç denetim sisteminin kurulması özellikle mali sistemin ve ekonominin istikrarlı bir şekilde işlemesi ve gelişmesi açısından son derece önemlidir. Ancak, statik iç denetime odaklanan geleneksel denetim anlayışı günümüzdeki değişen şartlara hızlı adaptasyon sağlamada oldukça yetersiz kalmıştır. Bu sebeple de dinamik bir yapıyla sürekli değişim ve hızlı dönüşler sağlayan çevik denetim anlayışı ortaya çıkmıştır. Çevik denetim, geleneksel iç denetim kıyasla daha hızlı ve doğru risk tespiti, denetim paydaşlarının etkili ve sürekli iletişimini sağlayan, denetim sürecindeki maliyetleri azaltan ve dış etkenler karşısında hızlı bir şekilde adapte olabilen yeni bir anlayıştır (Demir, Ülker ve Aslan, 2018: 89). Her kurumun çevik denetim düzeyi farklı olmakla birlikte bu düzey kurumun risk ve kriz gibi belirsizlik durumlarıyla başa çıkabilme düzeyinin de bir göstergesidir (Joshi, 2021). Konuya yönelik alan yazını taramalarında ise genel olarak örgütsel çeviklik üzerinde durulduğu ve çevik denetime yönelik çalışmaların kısıtlı olduğu tespit edilmiştir. Bu kapsamda çalışmanın amacı, Türkiye’de faaliyet gösteren bankaların çevik denetim seviyesini tespit eden geçerli ve güvenilir ölçme aracı geliştirmek; bankaların çevik denetim düzeyine yönelik çalışanların algılarını belirlemektir.

2. ALAN YAZINI TARAMASI

Ulusal ve uluslararası alan yazınında çevik denetim yönelik kısıtlı sayıda çalışmaya rastlanmıştır. Ayrıca ilgili çalışmaların, çevik denetim tanıtılması ya da daha iyi anlaşılması yönelik genellikle kavramsal bir çerçeve sunduğu ve nitel araştırma yöntemlerinin araştırma kapsamına alındığı tespit edilmiştir. Ulusal ve Uluslararası alan yazınında çevik denetime yönelik birkaç çalışma aşağıdaki gibidir.

Tablo 1: Alan Yazını Taraması

Yazar&Yıl	Araştırma Kapsamı
Çetin (2024)	Çevik denetimin avantajları kapsamında hem işletmelere hem de denetçilere önerilerde bulunulmuştur.
Uludağ (2022)	İç denetçilerin faaliyetlere değer katma ve geliştirmede çevik denetim yaklaşımının önemli olduğu ifade edilmiştir.
Lyons (2022)	Çevik denetimin mevcut iş ortamıyla ilişkili hızlı ve devam eden değişikliklere ayak uydurmak için iyi bir araç olduğunu ifade edilmiştir.
Beerbaum (2021)	Takım çalışmasının daha uyumlu hale gelmesi, çalışanlar arasındaki iletişim problemlerinin azaltılması ve dolayısıyla şirketlerde etkililik ve verimlilik düzeyinin artırılmasında çevik denetimin büyük avantajlar sunduğu ifade edilmiştir.

Christ vd., (2021)	İç denetim alanında gelecekteki araştırma konuları; Bilgi teknolojisi, çevik denetim, personel alımı ve personel gelişimi olarak ifade edilmiştir.
Gönen ve Yurtlu (2021)	Çevik denetimin sağladığı avantajlar detaylı bir şekilde incelenmiştir.
Joshi (2021)	Karmaşık denetimler için çevik denetiminin üzerinde durulmuştur. Ayrıca iç denetim fonksiyonunun çevikliğinin, işletmenin büyüklüğüne ve örgütsel kültürüne göre farklılık gösterdiği ifade edilmiştir.
Koerniawati (2021)	Kriz döneminde, sorunlara ve iş aksamalarına çözüm olarak uzaktan denetim ve çeviklik denetimin kullanılabileceği ifade edilmiştir.
Yeşilçebeci (2022)	Yeni nesil risk yönetiminde çevik denetimin önem kazandığı ifade edilmiştir.
Bircan (2020)	Kriz ve belirsizlik durumlarında çevik denetimin gerekliliği vurgulanarak, farkındalığının artırması gerektiği ifade edilmiştir.
Baloğlu (2019)	Çevik olarak yapılan değerlendirmelerin risk odaklılığı, proaktifliği ve katma değeri arttırdığı ifade edilmiştir.
Subramanian vd., (2018)	Çevik denetimin iş birliğine dayanan bir yaklaşım olduğu ifade edilmiştir.

Tablo 1’deki alan yazını kapsamında çevik denetim, işletmelerin değişen iş koşullarına hızlı ve etkili bir şekilde uyum sağlamasına yardımcı olan bir yaklaşım olarak tanımlanabilir. Nitekim bu yaklaşımın, kriz dönemlerindeki belirsizlikleri yönetmeye, denetimi esnek hale getirmeye ve iç denetime değer katmaya yardımcı olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca, iletişim problemlerini azaltarak takım çalışmasını daha uyumlu hale getirmesi ve organizasyonların verimlilik düzeylerini artırması da çevik denetimin öne çıkan avantajları arasında yer almaktadır. Genel olarak, çevik denetim yaklaşımı hem mevcut denetim süreçlerinin geliştirilmesi hem de gelecekteki risklerin etkin şekilde yönetilmesi açısından önemli fırsatlar sunmaktadır.

3. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde araştırmanın amacı kapsamında oluşturulacak soru ve hipotezlere yönelik kavramsal çerçeve sunulacaktır.

3.1. Çevik Denetim Kavramı

Teknolojinin gelişmesi ve belirsizliğin artmasıyla birlikte giderek önemi artan ve yaygınlaşan çeviklik kavramı, işletmelerdeki iç denetim süreçlerine de dahil edilmesi büyük önem arz etmektedir. Mevcut iş ortamıyla ilişkili hızlı ve devam eden değişikliklere karşı aynı hızla adapte olabilme yeteneğine sahip olmak, iç denetimin makul düzeyde güvence ve danışmanlık hizmeti verme işlevlerini yerine getirmesinde oldukça önemlidir. İç denetimin bir fonksiyonu olarak çeviklik; işletmelerin daha önce belirlediği hedeflere ulaşabilmeleri için denetim süreçlerinde daha yoğun iyileştirmeleri mümkün kılan risk odaklı, iş birliğine dayalı ve israfı azaltan bir zihniyet olarak ifade edilmektedir (Baloğlu, 2019; Catlin ve Watkins, 2021). Çevik denetime yönelik ulusal ve uluslararası literatürde farklı tanımlamalar yapılmıştır. Bu tanımlardan bazıları Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2: Çevik Denetim Tanımları

Yazar/lar	Tanım
Deloitte (2017)	Çevik denetim, sürekli iletişim yoluyla paydaş ihtiyaçlarına odaklanmak, denetim döngülerini hızlandırmak, zamanında içgörü sağlamak, boşa giden çabayı azaltmak ve daha az belge oluşturmak amacıyla benimsenen bir zihniyettir.
IIA (2018)	Çevik denetim, paydaşlarla sık iletişim kurularak belirli periyotlarda yapılan toplantılar ile katı planların daha esnek hale getirilmesi ve dokümantasyonu minimum düzeyde tutarak raporlamaların büyük kısmının denetimi yürütme aşamasında tamamlandığı bir süreçtir.
Rick ve Wright (2019)	Çevik denetim, yinelemeli planlamalar, günlük toplantılar ve paydaşlarla sürekli iletişim ve iş birliği ile birlikte iç denetimin yürütülme şeklini dönüştüren yenilikçi bir yaklaşımdır.
Ertikin (2020)	Çevik denetim, sürekli iletişimin, kısa toplantıların, lider konumundaki çevik denetçilerin, hızlı ve kolay bir şekilde katma değer yaratmanın ön planda tutulduğu esnek bir denetim anlayışıdır.
Catlin ve Watkins (2021)	Çevik Denetim, müşterileri ve paydaşları denetlemek için daha hızlı denetim sonuçları, risk yönetimi uygulamaları ve kontrol etkinliği hakkında zamanında bilgi sağlamak için değere dayalı bir proje yönetimi yaklaşımıdır.
DeRoche (2022)	Çevik denetim, bir kuruluştaki yüksek düzeydeki risklerle ilgili iç görüler edinmeye ve yönetimle paylaşmaya odaklanan, değerlendirmeden raporlamaya kadar daha kısa bir denetim yaşam döngüsüne dayanan, yapılan denetimleri sürekli geliştirmeye yönelik müşteri odaklı bir yaklaşımdır.
Alexiou (2022)	Çevik denetim, yaşanması muhtemel problemleri tespit etmek, ortadan kaldırmak veya azaltmaktır.
BDO (2024)	Çevik denetim, paydaş ihtiyaçlarına odaklanmak, paydaşlarla sürekli iletişim ve iş birliği içinde olmak, denetim döngülerini hızlandırmak, zamanında içgörü sağlamak, boşa harcanan çabayı azaltmak ve yüksek etkili sonuçlar sunarken daha az belge oluşturmak için benimsenecek zihniyettir.

Tablo 2’de yer alan tanımlar kapsamında, çevik denetim; denetim süreçlerinin daha esnek, hızlı ve iş birliğine dayalı şekilde yürütülmesini amaçlayan modern bir yaklaşım olarak ifade edilebilir. Bu yaklaşımda, paydaşlarla sürekli iletişim kurulması, denetimlerin kısa aralıklarla planlanması, belge hazırlama yükünün azaltılması ve zamanında faydalı bilgiler sunulması öne çıkmaktadır. Aynı zamanda çevik denetim, değişen koşullara hızlı uyum sağlamayı, sorunlara erken müdahale etmeyi ve denetim sürecine doğrudan değer katmayı hedeflemektedir. Bu yönüyle, klasik denetim anlayışından farklı olarak daha esnek ve uyarlanabilir bir denetim modeli sunmaktadır.

3.2. Çevik Denetim Süreci

Günümüz iç denetim kavramı iç denetim bölümünde çalışan üst kademeden alt kademeye kadar tüm çalışanların görüşlerinin dikkate alınmasını ve değerlendirilmesini benimserken, geleneksel yaklaşım bu noktada yetersiz kalmaktadır. Ayrıca geleneksel denetimin çok uzun, ayrıntılı ve maliyetli olması gibi birçok dezavantajı da bulunmaktadır. Geleneksel denetimin dezavantajları üzerine popüler olan çevik denetim ise üç aşamada yürütülmektedir. İlk aşama; keşif, önceliklendirme ya da planlama olarak adlandırılmaktadır. İkinci aşama, yürütme ve üçüncü son aşama ise raporlamadır. Bu denetim aşamaları-

nın her birinde kurumun ihtiyaçlarına, ilgi alanlarına ve öncelikli risklere odaklanılmaktadır (DeRoche, 2022: 1; Catlin ve Watkins, 2021: 56-57; Subramanian vd., 2018: 98).

Planlama / Önceliklendirme / Keşif: Bir ya da iki hafta içinde denetim yapılacak alana dair bilgi toplanır ve önceliklendirmeler yapılarak plan oluşturulur. Planların her biri en fazla üç haftalık dört uygulama planı şeklindedir. Yapılan planlama asla geleneksel denetimdeki gibi statik bir planlama değildir. Bu aşamada esnek ve yinelemeli olarak şirkete katma değer yaratmak esastır. Ayrıca, her plan ekip olarak iş birliği içinde oluşturulur.

Yürütme: Çevik denetim, denetim ekibi ve denetim müşterisi ile iş birliğine ve sürekli iletişime odaklanmaktadır. Bu sebeple; bu aşamada da sürekli iş birliği esastır. İletişimler gayri resmi olacak şekilde belli periyotlarda hatta günlük gerçekleşmektedir.

Raporlama: Raporlama aşamasında aylar süren, kapsamlı ve resmi denetim raporlarına asla yer yoktur. Başka ifadeyle çevik denetimde yapılan iş belgelenir, ancak kapsamlı dokümanları içermemektedir. Genellikle çevik denetim ekipleri denetimin bittiği gün raporunu teslim etmektedir. Çünkü, her denetim bölümü sonunda ara rapor incelemesi için yönetim incelemeye dahil edilmektedir. Denetim sonunda da tüm ara raporlar bir sonuç incelemesinde birleştirilmektedir.

3.3. Çevik Denetçiler İçin Yetenekler

Çeviklik kuruluşun kültürüne yerleşmiş bir zihniyettir. Çevik denetimleri başarılı bir şekilde uygulamak için denetçilerin sahip olması gereken beceriler bulunmaktadır (Catlin ve Watkins, 2021). Nitekim, İç Denetim Yöneticilerinin Karşılaştıkları En Büyük Riskler konulu 2018 yılı 11. Sayılı Global Risk Raporunda; “İç denetimin geleceğe yönelik olarak yerine getirmesi gereken 5 temel şarttan biri çeviklik olarak belirtilmiş ve yeni ve değişik risklerin tanınması, karşılanması ve sürekli olarak değerlendirilebilmesi için hem iç denetçilerin yeterli düzeyde “çevik olma” niteliğine sahip olması hem de iç denetimin faaliyet alanının bu anlayışa göre yeniden uyarlanması gerekmektedir” vurgulanmıştır (TİDE, 2023).

İç denetçilerin çevikliği; düşüncelerine, inançlarına, tutumlarına ve davranışlarına dahil etme yetenekleri ve ilgileri, çevik denetim başarısı için kritik öneme sahiptir. Bu kapsamda denetçiler; iletişim, iş birliği, takım çalışması, liderlik, zaman yönetimi, çatışma yönetimi, problem çözme, müzakere, ikna etme, teknoloji ve dijital alanlardaki yeteneklerini geliştirme, her alanda eskiye göre daha fazla uzmanlaşması, sürekli öğrenmeye açık olması, değişimi yönetebilmesi, empati kurabilme, hızlı bir şekilde karar alabilme, inisiyatif alabilme, değer katma, doğru karar verme, kendi kendini motive edebilme, güven ortamı sağlama gibi çeşitli yeteneklere sahip olması gerekmektedir. Birbiriyle ilişkili olmakla birlikte, çevik denetim başarısını sağlamak için ilgili yetenekler ayrı ayrı önemlidir (Bircan, 2020: 255; Catlin ve Watkins, 2021).

4.YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın amacı, deseni, soruları, hipotezleri, evreni, örnekleme, veri toplama aracı, veri analiz yöntemleri ve ölçek geliştirme sürecine yönelik açıklamalar yer almaktadır.

4.1. Araştırmanın Amacı ve Deseni

Araştırmanın ilk amacı Türkiye’de faaliyet gösteren bankaların çevik denetim seviyesine dair bilgi verecek geçerli ve güvenilir ölçme araçları geliştirmektir. İkinci amacı bankaların çevik denetim seviyesine yönelik çalışanların algılarını belirlemektir. Araştırmanın ilk amacı keşfedici sıralı karma desene göre; ikinci amacı genel tarama desenine göre yürütülmüştür.

4.2. Araştırma Soruları ve Hipotezleri

IIA tarafından yayınlanan global risk raporunda, “iç denetimin geleceğe yönelik olarak yerine getirmesi gereken 5 temel şarttan biri çeviklik olarak belirtilmiş ve yeni ve değişik risklerin tanınması, karşılanması ve sürekli olarak değerlendirilebilmesi için hem iç denetçilerin yeterli düzeyde “çevik olma” niteliğine sahip olması hem de iç denetimin faaliyet alanının bu anlayışa göre yeniden uyarlanması gerekmektedir” vurgulanmıştır (IIA, 2023). İlgili rapor kapsamında ilk olarak denetim ekiplerinin taşıması gereken yetenekler tespit edilmiştir. Daha sonra iç denetim faaliyet alanının çevik anlayışa göre uyarlanmasının çevik denetim sürecine yansıtacağından hareketle çevik denetim süreci aşamaları belirlenmiştir. Araştırmanın amacı kapsamında pilot çalışma ile cevap aranan sorular ve kurulan hipotezler sırasıyla aşağıdaki gibidir.

Türkiye’de faaliyet gösteren bankalarda çalışan denetim ekipleri en çok hangi yetenek/yeteneklere sahiptir?

Türkiye’de faaliyet gösteren bankaların denetim sürecinde hangi aşama daha çevik bir şekilde yürütülmektedir?

H1: “Denetim Ekiplerinin Çevikliği” ölçeği güvenilir bir ölçme aracıdır.

H2: “Denetim Ekiplerinin Çevikliği” ölçeği geçerli bir ölçme aracıdır.

H3: “Denetim Sürecinin Çevikliği” ölçeği güvenilir bir ölçme aracıdır.

H4: “Denetim Sürecinin Çevikliği” ölçeği geçerli bir ölçme aracıdır.

4.3. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Bu araştırmanın evrenini Türkiye genelindeki bankalarda çalışan banka personelleri oluşturmaktadır. 2023 yılı Türkiye Bankalar Birliği (TBB) ve Katılım Bankaları Birliği (TKBB) raporları incelendiğinde, Türkiye’de faaliyet gösteren bankalardaki personel sayısı 206,951 olarak tespit edilmiştir (TBB ve TKBB, 2023).

Pilot çalışma kapsamında KAF için minimum örneklem büyüklüğüne yönelik alan yazını incelenmiştir. İnceleme sonucunda minimum örneklem büyüklüğüne yönelik farklı görüşlerin olduğu tespit edilmiştir. Nitekim Rummel (1970) çalışmasında Keşfedici Faktör Analizi (KFA) kapsamına alınacak her bir soru için 4 katılımcının olması gerektiğini; Guadanoglu ve Velicer (1988) çalışmasında 150 katılımcının yeterli olduğunu; Guilford (1954) ve Hoelter (1983) ise çalışmasında 200 katılımcının araştırma kapsamına alınması gerektiğini vurgulamıştır. İlgili alan yazını kapsamında pilot çalışmayla kapsam geçerliliğini test etmek için yaklaşık 300 anket formu banka personellerine dağıtılmıştır. İlgili formlardan

eksiksiz ve doğru bir şekilde doldurulduğu düşünülen 210 anket formu araştırma kapsamına alınmıştır. Alan yazını kapsamında ulaşılan katılımcı sayısı pilot çalışmayı temsil edebilecek niteliktedir.

Araştırma kapsamına alınan katılımcılara ankete dahil edilmeden önce yanıtların gizli tutulacağına ve üçüncü kişilerle paylaşılmayacağına ilişkin bilgilendirilme yapılmıştır. Bu kapsamda katılımcıların anket sorularını doğru, dürüst ve objektif bir şekilde yanıtladığı düşünülmektedir. Bu varsayımı desteklemek amacıyla da boş bırakılan soruların olması durumunda anketler veri setine dahil edilmemiştir.

4.4. Araştırmanın Veri Toplama Araçları

Sosyal bilimlerde gözlemleri standartlaştırmak üzere başvuru önemli araçlardan birinin anket olduğu ifade edilmektedir (Büyüköztürk, 2005: 133). Bu çalışmada da veri toplama aracı olarak anket yöntemi kullanılmıştır. Araştırmada pilot çalışma kapsamında hazırlanan anket formu 3 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde katılımcıların demografik özellikleri belirlemek adına 6 soru sorulmuştur. İkinci bölümde denetim ekiplerinin çeviklik düzeylerinin tespiti için 21 ifadeden oluşan ölçeğe yer verilmiştir. Üçüncü ve son bölümünde ise iç denetim faaliyetlerinin çevikliğini ölçmek amacıyla 20 ifadeden oluşan ölçek yer almaktadır. Araştırmanın ikinci ve üçüncü bölümünde ölçeklendirme yöntemi olarak “Kesinlikle Katılıyorum” = 5, “Katılıyorum” = 4, “Kararsızım” = 3, “Katılmıyorum” = 2 ve “Kesinlikle Katılmıyorum” = 1, şeklinde puanlanmış eşit aralıklı 5’li likert tipi ölçek kullanılmıştır. Ayrıca çalışmada kullanılan anket formu için etik kurul onayı da 05.02.2024 tarihinde Atatürk Üniversitesi’nden alınmıştır.

4.5. Araştırmanın Veri Analiz Yöntemleri

Araştırma kapsamında anket formu yardımıyla elde edilen verilerin analizinde SPSS (Statistical Packages for the Social Sciences) 25 paket programından yararlanılmıştır. Araştırmada analiz yapılırken tanımlayıcı ve çıkarımsal istatistiklerden faydalanılmıştır. Ölçek geliştirme süreci kapsamında, öncelikle maddelerin oluşturduğu yapı keşfedilmiştir. Bu sürecin devamında ise, ölçek maddelerine verilen yanıtlar üzerinden aritmetik ortalama ve standart sapma gibi tanımlayıcı istatistiksel bulgular değerlendirilmiştir.

4.6. Araştırmanın Ölçek Geliştirme Süreci

Ulusal ve Uluslararası alan yazınında ölçek geliştirme çalışmalarının aşamaları çeşitli şekillerde ele alınmıştır. Bu araştırmanın ölçek geliştirme süreci Hinkin (1998) ve yakın zamanda yayınlanan ölçek geliştirme çalışmaları kapsamında yürütülmüştür (Cook vd., 2020; İlik ve Sarı 2018; Doğan, Bulut ve Çımrın, 2015).

Adım 1 – Madde Havuzu Oluşturma (Kapsam Geçerliliği): Araştırmanın amacı kapsamında ilk olarak Hinkin (1998) tarafından önerilen tümdengelim yaklaşımıyla çevik çevik denetçilerin yeteneklerine ve çevik denetim sürecine ilişkin alan yazını taranmıştır. İlgili alan yazını taramasından sonra denetim ekiplerinin çeviklik düzeyini ölçeceği düşünülen madde havuzu (21 madde) hazırlanmıştır. Bu maddeler Bircan (2020) ve Catlin ve Watkins (2021)’nin çalışmaları ile BDDK tarafından tasarlanmış ve 11 Temmuz 2014 tarihinde 29057 sayılı resmî gazetede yayınlanan “Bankaların İç Sistemleri ve İçsel Sermaye Yeterliliği Değerlendirme Süreci Hakkında Yönetmelik” kapsamında hazırlanmıştır. Daha sonra denetim

sürecinin çeviklik düzeyini ölçeceği düşünülen madde havuzu (20 madde) hazırlanmıştır. Bu bölümdeki maddeler Baloglu (2019), Catlin ve Watkins (2021) ve DeRoche (2022)'in çalışmalarında yer alan çevik denetime yönelik bilgilerden hareketle hazırlanmıştır. Sonuç olarak, 41 maddelik bir başlangıç havuzu oluşturulmuştur.

Adım 2 – Uzman Görüşü Alma ve Ön Uygulama Formu Oluşturma (Kapsam Geçerliliği): Bu adımda ilk olarak bir önceki adımda oluşturulan madde havuzu, uzman görüş formuna dönüştürülmüştür. İlgili formda her madde için “*olduğu gibi kalsın*”, “*kaldırılsın*” veya “*aşağıdaki gibi revize edilsin*” şeklinde üç seçenek kullanılmıştır. Ayrıca uzmanların yeni madde önerilerinde bulunabilmesi için açık uçlu alan sunulmuştur. Araştırmada uzmanların fikir birliği ve uzman sayısı eşiği sırasıyla %75 ve 5 olarak belirlenmiştir (Hinkin, 1998; Lawshe, 1975). Bu kapsamda 6 uzmandan, form yoluyla alınan öneriler dikkate alınarak denetim ekiplerinin çevikliğini ölçmesi planlanan 21 maddeden 16 madde olduğu gibi kalmış, 5 madde revize edilmiş, 1 yeni madde eklenmiş ve madde sayısı 21’den 22’ye yükselmiştir. Daha sonra denetim sürecinin çevikliğini ölçmesi planlanan 20 maddeden 12 madde aynen kalmış, 8 madde revize edilmiştir. Sonuç olarak “*Denetim Ekiplerinin Çevikliği*” ve “*Denetim Sürecinin Çevikliğini*” ölçmeye yönelik sırasıyla 22 ve 20 maddeden oluşan toplam 42 maddelik ön uygulama formu (ikinci madde havuzu) hazırlanmıştır. Ön uygulama için anket formu hazırlanırken öncelikle madde havuzu (22 ve 20 madde) eşit aralıklı 5’li likert tipi iki ölçeğe dönüştürülmüştür. Daha sonra katılımcılara yönelik demografik sorular anket formuna eklenmiştir. Bu adım sonunda kapsam ve yapı geçerliliğinin test edilmesine için kullanılacak anket formunun son hali ortaya çıkmıştır.

Adım 3 – Ön Uygulama (Yapı Geçerliliği): Ön uygulama sürecinde, analizde kullanılacak minimum örneklem büyüklüğü alan yazın doğrultusunda belirlenmiştir. Bu kapsamda, minimum örneklem büyüklüğünü karşılayan ve eksiksiz şekilde doldurulan 210 anket formu analiz kapsamına alınmıştır. Sürece ilişkin detaylı açıklamalara çalışmanın “Araştırmanın Evreni ve Örneklemi” başlıklı bölümünde yer verilmiştir.

Minimum örneklem büyüklüğünün sağlanmasının ardından araştırma sonuçlarının ne düzeyde güvenilir ya da ne derece tutarlı ölçüm yaptığının belirlenmesi amacıyla ölçeklerin iç tutarlılık güvenilirlikleri incelenmiştir. İç tutarlılık güvenilirliği sosyal bilimlerde oldukça sık kullanılan bir güvenilirlik türüdür. Bu güvenilirlik türü farklı hesaplama ve istatistiksel yöntemlerle hesaplanabilmektedir. Bu kapsamda öncelikle ölçeğin güvenilirliğine yönelik iç tutarlılık analizi kapsamında uygulamada en çok tercih edilen Cronbach Alfa değeri incelenmiştir. Daha sonra maddeler arası korelasyon, madde-toplam puan korelasyon analizi bulguları değerlendirilmiştir. Madde analizi kapsamında son olarak ayırt edicilik analizi yapılmıştır. Bu analiz diğer madde analizlerinden farklı olarak ölçekteki her bir maddenin olumlu ve olumsuz cevap verenleri ayırabilme gücünü tespiti için yapılmıştır (Karagöz ve Bardakçı, 2020: 115). Alan yazınında Cronbach Alfa değerinin 0,70 maddeler arası korelasyon ve madde-toplam korelasyon analizlerinin 0,30 olması gerektiği vurgulanmıştır (Gürbüz ve Şahin, 2018). Ayrıca maddelerin ayırt ediciliği kararının verilmesinde kullanılan %27 alt ve üst değerlerin tüm maddeler için anlamlı olması ($p<0,01$) gerektiği ifade edilmiştir (Flanagan, 1952).

Ölçeğin iç tutarlılığa sahip olduğunun tespiti sonrasında, ölçeklerin faktör analizi koşulları değerlendirilmiştir. İlk faktör analizi koşulu, örneklem yeterli olup olmadığını belirlemektir. İlgili alan yazınında Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) değerinin %50 ve üstünde olması örneklem faktör analizi için yeterli

olacağına işaret etmektedir (Field, 2013). İkinci faktör analizi koşulu, her bir maddenin ilgili faktörü açıklamada yetersiz olup olmadığını tespit etmektedir. Bu kapsamda maddenin belirli bir faktör altında yer almasına karar verilmesi için faktör yükü eşik değeri en az 0,32 olması ve maddelerin birden fazla faktör altında boyutlanarak binişik olmaması önerilmektedir (Gürbüz ve Şahin, 2018: 320). Üçüncü faktör analizi koşulu ise korelasyon matrisindeki ilişkilerin faktör analizi yapılabilmesi için yeterli düzeyde olup olmadığına karar vermektedir. İlgili alan yazınında Barlett Küresellik testinin anlamlı olması ($p<0,01$; $p<0,05$), değişkenler arası ilişkilerin faktör analizi için anlamlı olduğuna işaret etmektedir (Tabachnick ve Fidell, 2020).

Faktör analizi ön koşulların sağlanmasıyla birlikte alan yazınında faktör sayısına karar verilirken KFA kapsamında çeşitli yaklaşımlar kullanıldığı görülmüştür. Bu çalışmada da faktör sayısını doğru belirleyebilmek için çeşitli yaklaşımlardan faydalanılmıştır. Nitekim ilk yaklaşım olarak Kaiser ölçütü olarak da bilinen öz değer incelenmiştir. Öz değer, her bir faktörün faktör yüklerinin kareleri toplamını ifade etmektedir. Bir faktör yapısının ortaya çıkabilmesi için öz değer 1'den büyük olması gerekmektedir. Ayrıca öz değer yükseldikçe, faktörün açıkladığı varyans da yükselmektedir (Tabachnick ve Fidell, 2020; Patır, 2009). Birinci yaklaşımlarda bahsi geçen açıklanan varyans, faktör sayısına karar verilirken incelenen bir diğer yaklaşımdır. Bu kapsamda ikinci yaklaşım olarak açıklanan varyans değeri incelenmiştir. İlgili değer, faktör analizinde her bir faktörün açıkladıkları varyans miktarını göstermektedir. Bu değerinin genel olarak tek boyutlu yapıda en az %30 çok boyutlu yapıda en az %60 üzeri olması önerilmektedir. Üçüncü yaklaşım olarak serpinti grafiği incelenmiştir. X ekseninde faktörleri Y ekseninde ise öz değerleri olan bu grafik, faktörlerin açıklama gücünü göstermektedir. Grafiğin düzleşme yapmaya başlaması faktörlerin açıklanan varyansa katkı yapmadığı şeklinde yorumlanmaktadır. Son olarak, faktör döndürmesi planlanmıştır. Faktör döndürmesinin amacı, bir maddenin hangi faktörde yer alacağını daha belirgin hale getirmektir. İlgili alan yazınında ölçeğin tek faktörden oluşması durumunda döndürme yapılmamış, ancak iki ve daha fazla faktörden oluşması durumlarında döndürme işlemi yapılmıştır (Gürbüz ve Şahin, 2018).

Yukarıda yapılan tüm analizlere ait bulgular, ilgili alan yazını ile karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. İnceleme sonrasında da denetim ekiplerinin çevikliğini ölçmesi beklenen madde havuzunun (22 madde) tek boyuttan; denetim sürecinin çeviklik düzeyini ölçmesi beklenen madde havuzunun (20 madde) üç boyuttan oluşan geçerli ve güvenilir iki ölçek olduğu tespit edilmiştir. Ölçek geliştirme kapsamındaki tüm bulgular araştırmacının 5. bölümde detaylı olarak sunulacaktır.

5. ARAŞTIRMA BULGULARI

Bu bölümde ilk olarak araştırmacının demografik özelliklerine yönelik tanımlayıcı istatistik bulgularına; ikinci olarak ölçek geliştirme kapsamında yapılan çıkarımsal istatistik bulgularına; Son olarak ise kuramsal geçerliliği test edilen ölçeğe yönelik katılımcıların algıları kapsamında tanımlayıcı istatistiksel bulgularına yer verilecektir.

5.1. Demografik Özelliklere Yönelik Tanımlayıcı İstatistikler

Pilot çalışma sonucunda toplam 210 katılımcıya ulaşılmış olup katılımcıların demografik özelliklerine ait dağılımları Tablo 2'de sunulmaktadır.

Tablo 3: Katılımcılara Ait Demografik Veri Bulguları

Demografik Veriler	n	%
Cinsiyet		
Kadın	107	51
Erkek	103	49
Yaş		
30 yaş ve altı	30 yaş ve altı	30 yaş ve altı
31- 40	31- 40	31- 40
41 yaş ve üstü	26	12,4
Ünvan		
İç Kontrolcü	51	24,3
İç Denetçi	51	24,3
Müdür	19	9
Yönetmen	12	5,7
Yönetmen Yrd.	18	8,6
Uzman	12	5,7
Uzman Yrd.	9	4,3
Kobi Danışmanı	10	4,8
Bireysel Müşteri Danışmanı	14	6,7
Gişe Sorumlusu	14	6,7
Deneyim		
0-5 Yıl	32	15,2
6-10 Yıl	71	33,8
11-15 Yıl	58	27,6
16 ve üzeri	49	23,3
Öğrenim Durumu		
Lisans	176	83,8
Yüksek Lisans	22	10,5
Doktora	12	5,7
Banka Sermaye Yapısı		
Devlet	83	39,5
Özel	127	60,5
Banka Türü		
Mevduat Bankası	145	69
Kalkınma ve Yatırım Bankası	16	7,6
Katılım Bankası	49	23,3
TOPLAM	210	%100

Tablo 3'te görüldüğü üzere, analiz kapsamına alınan 210 katılımcının; %51'i kadın, %49'u erkektir. Ayrıca katılımcıların çoğunlukla yaşlarının 31-40 arasında olduğu (%48,6; n:102); bankalarda iç denetçi ve iç kontrol pozisyonlarda görev yaptıkları (%24,3; n:51); sektördeki deneyimlerinin 6-10 yıl arasında olduğu (%33,8; n:71); öğrenim düzeyi olarak lisans mezunu oldukları (%83,8; n:176); özel bankada (%60,5; n:127) ve mevduat bankasında çalıştıkları (%69; n:145) belirlenmiştir.

5.2. İç Tutarlılık ve KFA Bulguları

Araştırmanın bu bölümünde, ölçeklerin iç tutarlılık analizi ile güvenilirlikleri; KFA ile ölçeklerin oluşturduğu faktör yapısı belirlenmiştir. Bu kapsamda öncelikle “*Denetim Ekiplerinin Çevikliği*” (DEÇ) ölçeğine; daha sonra “*Denetim Süreci Çevikliği*” (DSC) ölçeğine dair bulgular sunulacaktır. Ölçek isimlerinin uzunluğu göz önünde bulundurularak, açıklamalarda “*Denetim Ekiplerinin Çevikliği*” ölçeği “*DEÇ*”, “*Denetim Süreci Çevikliği*” ölçeği ise “*DSC*” olarak kısaltılmıştır.

Tablo 4. DEÇ Ölçeğinin İç Tutarlılık ve KFA Bulguları

Madde No	Maddeler Arası Korelasyon	Madde-Toplam Korelasyon		Ayırt Edicilik İndeksi		Faktör Yükleri
		<i>r</i>	<i>p</i>	<i>t</i>	<i>p</i>	
1	0,927	0,936**	<0,01	-19,262**	<0,01	0,937
2	0,728	0,754**	<0,01	-12,000**	<0,01	0,755
3	0,746	0,772**	<0,01	-11,600**	<0,01	0,772
4	0,728	0,755**	<0,01	-12,295**	<0,01	0,754
5	0,767	0,791**	<0,01	-13,975**	<0,01	0,791
6	0,743	0,768**	<0,01	-12,442**	<0,01	0,768
7	0,717	0,744**	<0,01	-12,700**	<0,01	0,744
8	0,753	0,778**	<0,01	-12,010**	<0,01	0,778
9	0,761	0,784**	<0,01	-15,933**	<0,01	0,785
10	0,749	0,775**	<0,01	-12,289**	<0,01	0,774
11	0,735	0,762**	<0,01	-12,799**	<0,01	0,761
12	0,750	0,775**	<0,01	-13,738**	<0,01	0,776
13	0,741	0,767**	<0,01	-12,370**	<0,01	0,766
14	0,751	0,776**	<0,01	-13,164**	<0,01	0,776
15	0,751	0,776**	<0,01	-13,316**	<0,01	0,776
16	0,761	0,786**	<0,01	-13,633**	<0,01	0,786
17	0,758	0,782**	<0,01	-14,074**	<0,01	0,782
18	0,731	0,757**	<0,01	-13,839**	<0,01	0,757
19	0,740	0,766**	<0,01	-12,212**	<0,01	0,766

20	0,693	0,721**	<0,01	-11,624**	<0,01	0,720
21	0,786	0,809**	<0,01	-14,992**	<0,01	0,809
22	0,732	0,758**	<0,01	-12,611**	<0,01	0,758
Cronbach Alpha (%): 0,969; **p<0,01						
Özdeğer: 13,31						
Açıklanan Varyans (%): 60						
Kaiser-Meyer-Olkin (KMO): 0,977						
Bartlett = $X^2_{(231)} = 3536,506$; p=0,000						

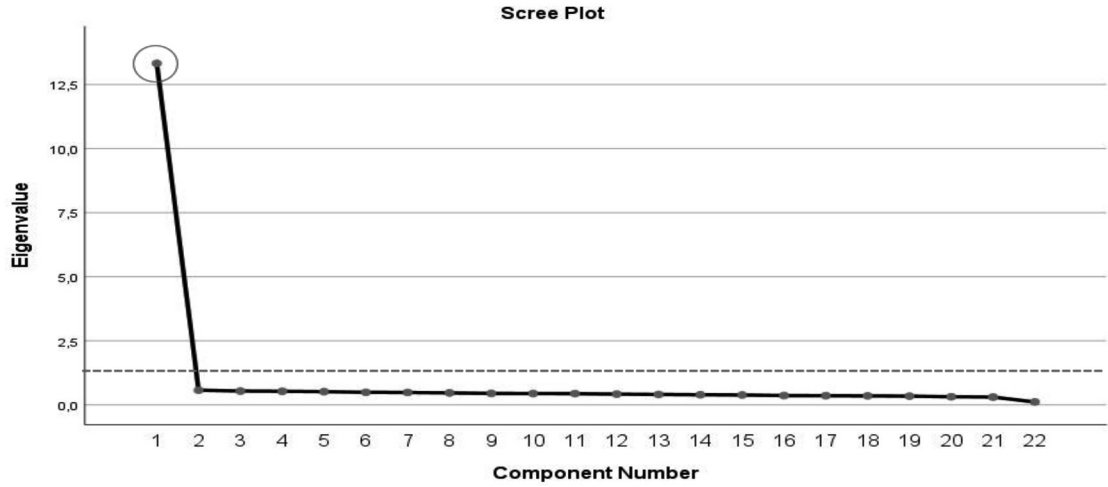
Tablo 4'te tespit edilen bulgularının alan yazını eşik değerlerini sağlaması sebebiyle ölçekte herhangi bir madde azaltımı yapılmamıştır. İlgili bulgular aşağıdaki gibidir:

- Ölçek maddelerinin güvenilirlik düzeyinin oldukça yüksek düzeyde (Cronbach Alpha = 0,969>0,70) olduğu belirlenmiştir.
- Ayrıca ölçekteki maddeler arası korelasyon değeri ve madde-toplam korelasyon değerleri 0,693-0,927 arasında değiştiği, başka bir ifadeyle %30'un oldukça üstünde olduğu belirlenmiştir.
- Madde-toplam korelasyon değerlerinin istatistiki açıdan anlamlı olduğu (p<0,01) belirlenmiştir.
- Maddelerin ayırt ediciliği kararının verilmesinde kullanılan %27 alt ve üst değerlerinin tüm maddeler için anlamlı olduğu tespit edilmiştir (p<0,01). Elde edilen bulgular kapsamında ölçekteki her bir maddenin olumlu ve olumsuz cevap verenleri ayrılabilme gücüne sahip olduğu belirlenmiştir.

Tablo 4'te faktör analizi ön koşulları incelendiğinde, matrisin tüm ön koşulları sağladığı tespit edilmiştir. İlgili bulgular aşağıdaki gibidir.

- KMO değerinin %97 olması sebebiyle ölçek için örnekleminin yeterli düzeyde olduğu belirlenmiştir.
- Tüm maddelerin faktör yükleri 0,32'den büyük olması sebebiyle maddelerin ilgili faktörü açıklama gücünün yüksek olduğu ve maddelerin herhangi binişiklik durumu söz konusu olmadan tek faktör altında toplandığı tespit edilmiştir.
- Barlett küresellik testinin p=0 olması sebebiyle değişkenler arasında ilişkilerin olduğu belirlenmiştir.

KFA kapsamında faktör yapısı keşfedilirken üç yaklaşım (öz değer, açıklanan varyans, yamaç grafiği) dikkate alınmıştır. KFA ön koşullarından biri olan binişiklik incelemesinde, 22 maddenin tek boyutlu bir yapıda olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca tüm maddelerin açıkladığı toplam varyans %60 ve öz değerin 13 olması sebebiyle tek boyutlu ölçek ölçütü sağlanmıştır. Ölçeğin tek faktörlü bir yapıda çıkması sebebiyle de döndürme işlemi yapılmamıştır. Son olarak ise KFA kapsamında ölçeğin keşfedilen faktör yapısının doğrulanması amacıyla gözlem değerlerin bulunduğu yamaç grafiğinin incelenmiştir. DEÇ ölçeğine ait yamaç grafiği Şekil 1'de sunulmaktadır.

Şekil 1. DEÇ Ölçeğine Ait Yamaç Grafiği

DEÇ ölçeğine ait yamaç grafiği incelendiğinde, gözlem değerinin 1'in altına indiği andaki kırılmanın 1. Faktörden sonra olduğu ve daha sonra durağanlaştığı görülmektedir. Grafiğin düzleşme veya plato yapmaya başlamasından sonra faktörlerin açıklanan varyansa katkı yapmaması sebebiyle ölçeğin tek faktörlü bir yapıda olduğu tespit edilmiştir. Sonuç olarak, denetim ekiplerinin çeviklik düzeylerini belirlemeye yönelik ölçeğin (22 madde) geçerli ve güvenilir tek bir yapıda olduğu tespit edilmiştir. Bu kapsamda H1 ve H2 hipotezi kabul edilmiştir. DEÇ ölçeğine ilişkin değerlendirmelerin ardından, DSC ölçeğinden elde edilen bulgular Tablo 5 ve Şekil 1'de sunulmaktadır.

Tablo 5. DSC Ölçeğinin İç Tutarlılık ve KFA Bulguları

Madde No	Maddeler Arası Korelasyon	Madde -Toplam Korelasyon		Ayırt Edicilik İndeksi		Madde No	Faktör Yükleri		
		r	p	t	p		1	2	3
1	0,572	0,908**	<0,01	-22,208	<0,01	7	0,693		
2	0,595	0,699**	<0,01	-11,812	<0,01	9	0,722		
3	0,661	0,636**	<0,01	-11,015	<0,01	12	0,735		
4	0,895	0,617**	<0,01	-10,544	<0,01	10	0,738		
5	0,641	0,682**	<0,01	-12,853	<0,01	11	0,748		
6	0,768	0,798**	<0,01	-20,785	<0,01	14	0,768		
7	0,774	0,800**	<0,01	-18,261	<0,01	13	0,793		
8	0,752	0,759**	<0,01	-15,002	<0,01	8	0,814		
9	0,745	0,757**	<0,01	-14,951	<0,01	6	0,865		
10	0,744	0,802**	<0,01	-16,511	<0,01	19		0,750	

11	0,775	0,780**	<0,01	-16,786	<0,01	17		0,754	
12	0,727	0,790**	<0,01	-17,092	<0,01	16		0,765	
13	0,764	0,774**	<0,01	-14,704	<0,01	20		0,792	
14	0,729	0,772**	<0,01	-16,467	<0,01	18		0,806	
15	0,729	0,735**	<0,01	-15,804	<0,01	15		0,852	
16	0,729	0,750**	<0,01	-16,205	<0,01	1			0,595
17	0,719	0,758**	<0,01	-15,811	<0,01	4			0,598
18	0,702	0,713**	<0,01	-14,597	<0,01	5			0,642
19	0,701	0,731**	<0,01	-14,610	<0,01	2			0,649
20	0,679	0,735**	<0,01	-14,379	<0,01	3			0,698
Cronbach Alpha (%): 0,959; **p<0,01							0,95	0,932	0,85
Toplam Cronbach Alpha: 0,959									
Özdeğer							6,303	4,878	3,039
Açıklanan Varyans							31,515	24,391	15,196
Toplam Açıklanan Varyans (%): 71,102									
KMO: 0,962; p=0,000; Bartlett's Test of Sphericity = $X^2(190) = 3422,591$									

Tablo 5'te tespit edilen bulgularının alan yazını eşik değerlerini sağlaması sebebiyle ölçekte herhangi bir madde azatlımı yapılmamıştır. İlgili bulgular aşağıdaki gibidir:

- Ölçek maddelerinin güvenilirlik düzeyinin oldukça yüksek düzeyde (Cronbach Alpha = 0,959>0,70) olduğu belirlenmiştir.
- Ölçekteki maddeler arası korelasyon değeri ve madde-toplam korelasyon değerleri 0.572-0.895 arasında değiştiği, başka bir ifadeyle %30'un oldukça üstünde olduğu belirlenmiştir.
- Madde-toplam korelasyon değerlerinin istatistiki açıdan anlamlı olduğu ($p<0,01$) belirlenmiştir.
- DEÇ ölçeğinde olduğu gibi öncelikle **ölçekten alınan** toplam puan küçükten büyüğe sıralanmıştır. Daha sonra %27'lik üst ve alt grup, dikkate alınarak maddeler analiz edilmiştir. Maddelerin ayırt ediciliği kararının verilmesinde kullanılan %27 alt ve üst değerlerinin tüm maddeler için anlamlı olduğu tespit edilmiştir ($p<0,01$). Elde edilen bulgular kapsamında ölçekteki her bir maddenin olumlu ve olumsuz cevap verenleri ayırabilme gücüne sahip olduğu belirlenmiştir.

Tablo 5'te faktör analizi ön koşulları incelendiğinde, matrisin tüm ön koşulları sağladığı tespit edilmiştir. İlgili bulgular aşağıdaki gibidir.

- KMO değerinin %96 olması sebebiyle ölçek için örnekleminin yeterli düzeyde olduğu belirlenmiştir.
- Tüm maddelerin faktör yükleri 0,32'den büyük olması sebebiyle maddelerin ilgili faktörü açıklama gücünün yüksek olduğu belirlenmiştir. Ayrıca maddelerde herhangi binişiklik durumu söz konusu olmadan 3 faktör altında toplandığı tespit edilmiştir.

- Barlett küresellik testinin $p=0$ olması sebebiyle değişkenler arasında ilişkilerin olduğu matrisin faktör analizi için yeterli düzeyde olduğu belirlenmiştir.

KFA kapsamında faktör yapısı keşfedilirken üç yaklaşım (öz değer, açıklanan varyans, yamaç grafiği) dikkate alınmıştır. Ancak KFA ön koşullarından biri olan binişiklik incelemesinde, 20 maddenin üç boyutlu bir yapıda olduğu tespit edilmiştir. Tüm maddelerin açıkladığı toplam varyans %71 olması sebebiyle çok boyutlu ölçek ölçütü sağlanmıştır.

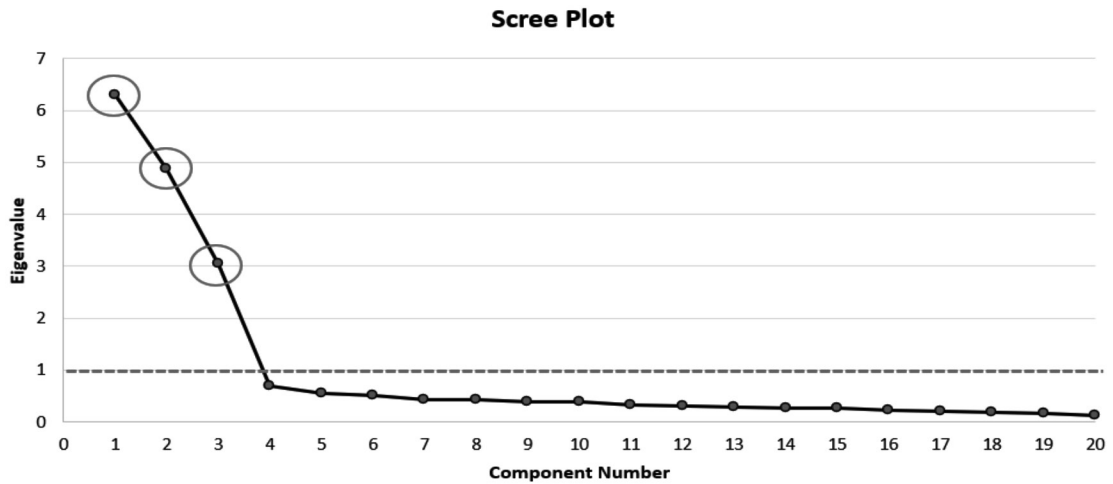
Ölçeğin tek faktörden fazla faktöre ayrışmasından dolayı maddelerin hangi faktörler altında toplandığına daha doğru karar verebilmek için varimax döndürme işlemi yapılmıştır. Döndürme işlemi sonucunda;

Ölçeğin birinci faktörünün 6,303'lük öz değeri ile ölçeğin tek başına %31,515'ini açıkladığı ve birinci faktörün güvenilirlik düzeyinin 0,950 ile yüksek düzeyde olduğu belirlenmiş olup faktör altındaki maddeler incelendiğinde faktöre "*Denetimin Çevik Yürütülmesi*" adı verilmiştir.

Ölçeğin ikinci faktörünün 4,878'lik öz değeri ile ölçeğin tek başına %24,391'ini açıkladığı ve ikinci faktörün güvenilirlik düzeyinin 0,932 ile yüksek düzeyde olduğu belirlenmiş olup faktör altındaki maddeler incelendiğinde faktöre "*Denetimin Çevik Raporlanması*" adı verilmiştir.

Ölçeğin üçüncü faktörünün 3,039'luk öz değeri ile ölçeğin tek başına %15,196'sını açıkladığı ve üçüncü faktörün güvenilirlik düzeyinin 0,850 ile yüksek düzeyde olduğu belirlenmiş olup faktör altındaki maddeler incelendiğinde faktöre "*Denetimin Çevik Planlanması*" adı verilmiştir.

Son olarak KFA kapsamında ölçeğin keşfedilen faktör yapısının doğrulanması amacıyla gözlem değerlerin bulunduğu yamaç grafiğinin incelenmesi gerekmektedir. DSC ölçeğine ait yamaç grafiği Şekil 2'de sunulmaktadır.

Şekil 5. DSC Ölçeğine Ait Yamaç Grafiği

DEÇ ölçeğinin döndürme sonrası yamaç grafiği incelendiğinde, ölçeğin gözlem değerinin 1'in altına indiği andaki kırılmanın 3. faktörden sonra olduğu ve daha sonra durağanlaştığı görülmüştür. Sonuç

olarak, denetim ekiplerinin çeviklik düzeylerini belirlemeye yönelik ölçeğin (20 madde) geçerli ve güvenilir üç faktörlü yapıda olduğu tespit edilmiştir. Bu kapsamda H3 ve H4 hipotezi kabul edilmiştir.

5.3. Pilot Araştırmanın Tanımlayıcı İstatistiksel Bulguları

Pilot araştırmanın frekans bulguları kapsamında, ölçekte yer alan ifadelerle yönelik katılımcıların cevaplarının ortalaması ve standart sapması Tablo 6 ve Tablo 7’de sunulmaktadır.

Tablo 6: Denetim Ekiplerinin Çeviklik Düzeylerine Yönelik Bulgular

ÖLÇEK İFADELERİ	Ort.	SS
Denetim ekiplerinin etkili bir şekilde yazılı iletişim kurabildiğini düşünüyorum.	3,700	1,305
Denetim ekiplerinin etkili bir şekilde sözlü iletişim kurabildiğini düşünüyorum.	3,461	1,178
Denetim ekiplerinin zamanı etkili bir şekilde yönetebildiğini düşünüyorum.	3,400	1,226
Denetim ekiplerinin iş birliği içinde çalışabildiğini düşünüyorum.	3,342	1,212
Denetim ekiplerinin etkin takım çalışmasına yatkın olduğunu düşünüyorum.	3,418	1,245
Denetim ekiplerinin problemler karşısında yaratıcı çözümler bulabildiğini düşünüyorum.	3,433	1,197
Denetim ekiplerinin etkili bir şekilde müzakere edebildiğini düşünüyorum.	3,376	1,176
Denetim ekiplerinin ikna etme kabiliyetlerinin yüksek olduğunu düşünüyorum.	3,361	1,214
Denetim ekiplerinin teknoloji ve dijital alandaki yeteneklerini sürekli geliştirdiğini düşünüyorum.	3,447	1,173
Denetim ekiplerinin her alanda eskiye göre daha fazla uzmanlaştığını düşünüyorum.	3,519	1,253
Denetim ekiplerinin sürekli öğrenmeye açık olduğunu düşünüyorum.	3,452	1,214
Denetim ekiplerinin değişimi yönetebildiğini düşünüyorum.	3,461	1,198
Denetim ekiplerinin empati kurabildiğini düşünüyorum.	3,428	1,204
Denetim ekiplerinin hızlı bir şekilde karar alabildiğini düşünüyorum.	3,557	1,221
Denetim ekiplerinin liderlik becerisine sahip olduğunu düşünüyorum.	3,495	1,222
Denetim ekiplerinin doğru bir şekilde inisiyatif alabildiğini düşünüyorum.	3,481	1,245
Denetim ekiplerinin ortaya çıkan/çıkabilecek çatışmaları yönetebildiğini düşünüyorum.	3,476	1,206
Denetim ekiplerinin bankaya değer katarak bankayı sahiplendiğini düşünüyorum.	3,442	1,193
Denetim ekiplerinin doğru karar verebildiğini düşünüyorum.	3,504	1,207
Denetim ekiplerinin ortak bir hedefe ulaşmak için kendi kendini motive edebildiğini düşünüyorum.	3,490	1,141
Denetim ekiplerinin yüksek motivasyona sahip olduğunu düşünüyorum.	3,338	1,258
Denetim ekiplerinin bir güven ortamı sağladığını düşünüyorum.	3,481	1,178
GENEL ORTALAMA	3,460	0,943

Tablo 6’da görüldüğü üzere, denetim ekiplerinin çeviklik düzeyinin ortalama 3,460±0,943 olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların denetim ekiplerinin sahip olduğu çevikliğine yönelik en çok ve en az katılım gösterdikleri ilk beş ifade aşağıdaki gibidir.

En çok katılım gösterilen ifadeler;

- 3,700±1,305 ortalama ile “Denetim ekiplerinin etkili bir şekilde yazılı iletişim kurabildiğini düşünüyorum.”
- 3,557±1,221 ortalama ile “Denetim ekiplerinin hızlı bir şekilde karar alabildiğini düşünüyorum.”
- 3,519±1,253 ortalama ile “Denetim ekiplerinin her alanda eskiye göre daha fazla uzmanlaştığını düşünüyorum.”
- 3,504±1,207 ortalama ile “Denetim ekiplerinin doğru karar verebildiğini düşünüyorum.”
- 3,495±1,222 ortalama ile “Denetim ekiplerinin liderlik becerisine sahip olduğunu düşünüyorum.” şeklindedir.

En az katılım gösterilen ifadeler;

- 3,338±1,258 ortalama ile “Denetim ekiplerinin yüksek motivasyona sahip olduğunu düşünüyorum.”
- 3,342±1,212 ortalama ile “Denetim ekiplerinin iş birliği içinde çalışabildiğini düşünüyorum.”
- 3,361±1,214 ortalama ile “Denetim ekiplerinin ikna etme kabiliyetlerinin yüksek olduğunu düşünüyorum.”
- 3,376±1,176 ortalama ile “Denetim ekiplerinin etkili bir şekilde müzakere edebildiğini düşünüyorum.”
- 3,400±1,226 ortalama ile “Denetim ekiplerinin zamanı etkili bir şekilde yönetebildiğini düşünüyorum.” şeklindedir.

Tablo 7: Denetim Sürecinin Çevikliğine Yönelik Bulgular (Planlama)

Ölçek İfadeleri	Ort.	SS
Çalıştığım bankada denetim planları hazırlanırken çalışanların fikirlerinin dikkate alındığını düşünüyorum.	3,423	1,247
Çalıştığım bankada denetim planları hazırlanırken öncelikle riskli alanlar belirlendiğini ve bu alanlara odaklanıldığını düşünüyorum.	3,323	1,286
Çalıştığım bankada denetim planlarının esnek ve ihtiyaç halinde revize edilebilir yapıda olduğunu düşünüyorum.	3,314	1,204
Çalıştığım bankada denetim planlarının kısa ve yinelemeli olacak şekilde tasarlandığını düşünüyorum.	3,338	1,254
Çalıştığım bankada denetim planlarının en fazla üç aylık dönemler için yapıldığını düşünüyorum.	3,261	1,295
Denetimin Çevik Planlanma Düzeyi- Genel Ortalama	3,332	0,995

Tablo 7’de görüldüğü üzere; denetim sürecinin çeviklik düzeyini ölçmeye yönelik 5 maddelik planlama genel ortalaması $3,332 \pm 0,995$ olarak tespit edilmiştir. Ayrıca ilgili tabloda katılımcıların en çok katılım gösterdiği ifade $3,423 \pm 1,247$ ortalama ile “Çalıştığım bankada denetim planları hazırlanırken çalışanların fikirlerinin dikkate alındığını düşünüyorum”; en az katılım gösterilen ifade ise $3,261 \pm 1,295$ ortalama ile “Çalıştığım bankada denetim planlarının en fazla üç aylık dönemler için yapıldığını düşünüyorum” şeklindedir.

Tablo 8: Denetim Sürecinin Çevikliğine Yönelik Bulgular (Yürütme)

Ölçek İfadeleri	Ort.	SS
Çalıştığım bankada denetim faaliyetlerinin sürekli iletişim ve iş birliği içinde gerçekleştirildiğini düşünüyorum.	3,257	1,400
Çalıştığım bankada denetim faaliyetlerinde uygun yazılım ve teknoloji kullanıldığını düşünüyorum.	3,019	1,241
Çalıştığım bankada denetim ekiplerinin belirli periyodlarla toplantılar yaptığını düşünüyorum.	3,161	1,210
Çalıştığım bankada denetim faaliyetleri kapsamında iş listelerinin düzenli olarak hazırlandığını düşünüyorum.	3,114	1,192
Çalıştığım bankada denetim faaliyetleri kapsamında ortaya çıkan problemlerin hızlı bir şekilde çözüldüğünü düşünüyorum.	3,095	1,268
Çalıştığım bankada denetimin üçer aylık peridolarla yapılmasının denetimin etkinliğini arttırdığını düşünüyorum.	3,052	1,253
Çalıştığım bankada denetim faaliyetleri kapsamında yaşanabilecek problemlerin öngörülebildiğini düşünüyorum.	3,042	1,211
Çalıştığım bankada şeffaflığın denetim uygulamalarının etkinliğini arttırdığını düşünüyorum.	3,066	1,235
Çalıştığım bankada denetimlerin doğru yerde ve doğru zamanda yapılmasını sağlamak için denetim ekiplerinin yönetimle ve çalışanlarla iş birliği yaptığını düşünüyorum.	3,104	1,209
Denetimin Çevik Yürütülme Düzeyi- Genel Ortalama	3,101	1,055

Tablo 8’de görüldüğü üzere; denetim sürecinin çeviklik düzeyini ölçmeye yönelik 9 maddelik yürütme boyutunun genel ortalaması $3,101 \pm 1,055$ olarak tespit edilmiştir. Ayrıca ilgili tabloda katılımcıların en çok katılım gösterdiği ifade $3,257 \pm 1,400$ ortalama ile “Çalıştığım bankada denetim faaliyetlerinin sürekli iletişim ve iş birliği içinde gerçekleştirildiğini düşünüyorum”; en az katılım gösterilen ifade ise $3,019 \pm 1,241$ ortalama ile “Çalıştığım bankada denetim faaliyetlerinde uygun yazılım ve teknoloji kullanıldığını düşünüyorum” şeklindedir.

Tablo 9. Denetim Sürecinin Çevikliğine Yönelik Bulgular (Raporlama)

Ölçek İfadeleri	Ort.	SS
Çalıştığım bankada denetim raporlarının kısa bir sürede hazırlandığını düşünüyorum.	3,214	1,325
Çalıştığım bankada denetim raporlama yöntemlerinin ve formatlarının verimsizliğe yol açmayacak detayda ve yapıda olduğunu düşünüyorum.	3,161	1,199
Çalıştığım bankada denetim uygulama ve raporlamalarının eş zamanlı olarak yürütüldüğünü düşünüyorum.	3,100	1,171
Çalıştığım bankada denetim raporlamalarının yalın, anlaşılır ve ihtiyaca uygun nitelikte olduğunu düşünüyorum.	3,133	1,202
Çalıştığım bankada her denetim dönemi sonunda ara rapor incelemesi için yönetimin incelemeye dâhil edildiğini düşünüyorum.	3,219	1,093
Çalıştığım bankada denetim sonunda tüm ara raporların bir sonuç incelemesinde birleştirildiğini düşünüyorum.	3,123	1,215
Denetimin Çevik Raporlanma Düzeyi-Genel Ortalama	3,158	1,040
GENEL ORTALAMA	3,176	0,927

Tablo 9’da görüldüğü üzere; denetim sürecinin çeviklik düzeyini ölçmeye yönelik 20 maddelik ölçeğin genel ortalaması $3,176 \pm 0,927$; ilgili ölçeğin 6 raporlama boyutunun genel ortalaması ise $3,158 \pm 1,040$ olarak tespit edilmiştir. Ayrıca ilgili tabloda katılımcıların en çok katılım gösterdikleri ifade $3,219 \pm 1,093$ ortalama ile “Çalıştığım bankada denetim uygulama ve raporlamalarının eş zamanlı olarak yürütüldüğünü düşünüyorum”; en az katılım gösterdikleri ifade ise $3,100 \pm 1,171$ ortalama ile “Çalıştığım bankada her denetim dönemi sonunda ara rapor incelemesi için yönetimin incelemeye dâhil edildiğini düşünüyorum” şeklindedir.

6. ARAŞTIRMA BULGULARININ ALAN YAZINI KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

Araştırmanın amacı, kapsamı ve ölçek geliştirme süreci önceki bölümlerde detaylı biçimde ele alınmıştır. Bu bölümde ise doğrudan elde edilen bulgular ilgili alan yazını çerçevesinde karşılaştırmalı olarak değerlendirilecektir.

- Ölçek geliştirme süreci sonucunda elde edilen ilk ölçek, alan yazınında tanımlanan şekilde denetim ekiplerinin çevikliğini ölçmeye yönelik olup, tek boyutlu bir yapıdan oluşmaktadır (22 madde). İkinci ölçek ise, denetim sürecinin çevikliğini ölçmeye yönelik olarak geliştirilmiş ve üç boyutlu bir yapı şeklinde tasarlanmıştır (20 madde). Elde edilen bulgular, her iki ölçeğin de teorik temellere dayandığını ve alan yazınında tanımlanan çevik denetim süreçleriyle uyumlu olduğunu ortaya koymaktadır (Catlin ve Watkins, 202; DeRoche, 2022; Ertikin, 2020; Subramanian vd., 2018: 98).
- Geliştirilen her iki ölçeğe yönelik personel algılarının genel olarak olumlu olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuç, bankaların denetim yaklaşımlarının çevik olarak değerlendirildiğini göstermektedir. Alan yazını incelendiğinde; Christ vd. (2021), çevik denetimin iç denetim mesleği açısından önemine ve gelecekte popüler bir araştırma konusu olacağına dikkat çekmiştir. Benzer şekilde, Gönen ve Yurtlu (2021) ile Koerniawati (2021) çalışmalarında, çevik denetimin iç denetim birimlerinin etkililik ve

verimliliğine sunduğu katkılar üzerinde durarak, bu yöntemin güncel ve tercih edilebilir olduğunu belirtmişlerdir. Bu kapsamda elde edilen bulgular, alan yazınındaki görüşlerle uyumludur ve teorik yaklaşımların uygulamada da geçerli olduğunu ortaya koymaktadır.

- Denetim ekiplerinin çevikliğine ilişkin bulgular incelendiğinde, yazılı iletişim yeteneğinin en yüksek düzeyde olduğu; buna karşın yüksek motivasyonun en düşük düzeyde kaldığı tespit edilmiştir. Ayrıca, denetim ekiplerinin sözlü iletişim yeteneğinin yazılı iletişime kıyasla daha düşük olduğu, hatta ilk beş yetenek arasında yer almadığı dikkat çekmektedir. Nitekim alan yazınında, yazılı prosedürlerin önemine ek olarak, etkili sözlü iletişim ve yüksek motivasyonun da iç denetim faaliyetlerinin etkinlik ve verimliliği açısından kritik rol oynadığı vurgulanmaktadır (Bircan, 2020; Catlin & Watkins, 2021; DeRoche, 2022). Bu bağlamda, elde edilen bulguların yazılı iletişim konusunda alan yazını desteklediği; ancak sözlü iletişim ve motivasyon gibi bazı yeteneklerde kısmi farklılıklar içerdiği söylenebilir.
- Denetim ekiplerinin sahip olduğu ilk beş yetenek ise sırasıyla; hızlı bir şekilde karar alma, her alanda eskiye göre daha fazla uzmanlaşma, doğru karar verme ve liderlik olarak belirlenmiştir. Alan yazınında ilgili yeteneklerin çevik denetime değer kattığını ve iş süreçlerinin iyileştirilmesine yönelik önemli katkılar sunduğunu savunan birçok çalışma bulunmaktadır (Bircan, 2020; Catlin ve Watkins, 2021; Subramanian vd., 2018; Ramamoorti, 2003; Deloitte, 2017). Bu bağlamda, araştırma bulgularının mevcut literatürle örtüştüğü ve çevik denetimin gerektirdiği temel yeteneklerle uyumlu olduğu söylenebilir.
- Denetim sürecinin çevikliğine ilişkin bulgular incelendiğinde, süreçte yer alan tüm aşamaların yüksek düzeyde değerlendirilmiş olması, sürecin genel olarak çevik bir şekilde yürütüldüğünü göstermektedir. Ancak denetimin çevik planlanmasına yönelik ifadelerin ortalama değerlerinin yürütme ve raporlamaya yönelik ifadelerden nispeten yüksek olduğu tespit edilmiştir. Araştırma sonucuna benzer olarak Catlin ve Watkins (2021) çalışmalarında, işletmelerde çevikliğin benimsenmesine rağmen geleneksel metotlar kullanılmaya devam edildiği ya da hem çevik hem de geleneksel metotları birleştiren hibrit bir çevik yaklaşım kullanıldığı ifade etmiştir.
- Denetim sürecinin çevikliğine ilişkin bulgular incelendiğinde, denetim faaliyetlerinin genel olarak çevik bir şekilde yürütüldüğünü ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, çevik planlamaya yönelik ifadeler verilen puanların, yürütme ve raporlama aşamalarına kıyasla daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Alan yazınında da benzer bir duruma dikkat çekilmektedir. Nitekim, Catlin ve Watkins (2021), birçok işletmede çevikliğin benimsendiğinin söylenmesine rağmen uygulamada hâlâ geleneksel yöntemlerin sürdüğünü ya da hibrit modellerin tercih edildiğini ifade etmektedir. Bu bağlamda araştırma bulguları, alan yazınıyla uyumlu olduğu söylenebilir.
- Son olarak, bu çalışmada elde edilen tüm bulgular, hem ekip üyeleri hem de diğer personeller tarafından yapılan değerlendirmelerle elde edilmiştir. Bu yöntemsel farklılıkla, bireylerin kendilerine yüksek puan verme eğiliminden kaynaklanan değerlendirme yanlılıklarının azaltılması amaçlanmıştır. Nitekim bu durum, öz değerlendirme sırasında bireylerin kendilerini yüksek notlarla değerlendirdiğini öne süren önceki çalışmalardan (Kubat, 2012; Kruger ve Dunning, 1999) ayrılmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Günümüzün belirsizliklerle dolu ve hızla değişen iş dünyasında, iç denetim fonksiyonlarının bu değişime ayak uydurabilecek esneklik ve çeviklikte yapılandırılması gerekliliği giderek daha fazla vurgulanmaktadır. Özellikle bankacılık sektörü, sıkı düzenlemelere tabi olması ve krizlere karşı daha duyarlı bir yapıya sahip bulunması nedeniyle, iç denetim fonksiyonlarının değişen risk koşullarına hızla adapte olmasını gerektirmektedir. Bu çalışmada, bankacılık sektöründe iç denetim süreçlerinin çeviklik düzeyi; hem denetim ekiplerinin sahip olduğu yetenekler hem de denetim sürecinin işleyişine ilişkin unsurlar üzerinden değerlendirilmiştir. Bu amaçla geliştirilen ölçme araçları, alan yazınına dayalı teorik temeller doğrultusunda oluşturulmuş; gerçekleştirilen açımlayıcı faktör analizi sonucunda, ölçeklerin kuramsal geçerliliği ve iç tutarlılığı sağlanmıştır.

Geçerliliği ve güvenilirliği sağlanan bu ölçekler aracılığıyla elde edilen bulgular, çevik denetim uygulamalarının mevcut durumuna dair önemli ipuçları sunmaktadır. Personel değerlendirmeleri doğrultusunda, her iki ölçeğe yönelik genel algı düzeylerinin yüksek olduğu görülmüştür. İlgili bulgu, bankaların denetim süreçlerine çevik yaklaşımı benimsediğini ve uygulamada bu yapının kabul gördüğünü ortaya koymaktadır. Özellikle yazılı iletişim, karar alma, uzmanlaşma ve liderlik gibi yeteneklerin ön planda olması, çevik denetimin gerektirdiği temel yeteneklerle örtüşmektedir. Buna karşın, sözlü iletişim ve motivasyon gibi bazı yeteneklerin daha düşük seviyede değerlendirilmiş olması, uygulamadaki bazı eksikliklere işaret etmektedir.

Araştırmada denetim sürecinin çevikliğine ilişkin de önemli bulgular elde edilmiştir. Bu kapsamda; planlama, yürütme ve raporlama olmak üzere üç temel aşamadan oluşan sürecin genel olarak çevik bir yaklaşımla yürütüldüğü belirlenmiştir. Ancak bu üç aşama arasında özellikle planlama süreci, diğerlerine kıyasla daha yüksek düzeyde değerlendirilmiştir. Bu sonuç, çevik yaklaşımların denetim sürecinin başlangıcında yoğun biçimde uygulandığını, ilerleyen aşamalarda ise uygulamanın azaldığını göstermektedir. Ayrıca değerlendirme sürecinde denetim ekiplerinin yanı sıra bankadaki diğer çalışanların da görüşlerine yer verilmesi, elde edilen sonuçların daha gerçekçi bir temele oturmasına katkıda bulunmuştur.

Bu araştırma, bankacılık sektöründe iç denetim süreçlerinin çeviklik düzeyini ölçmeye yönelik özgün bir çerçeve sunmakta ve çevik denetim uygulamalarının mevcut durumunu analiz etmektedir. Elde edilen sonuçlar, denetim süreçlerinin çevikliğe büyük ölçüde uyum sağladığını göstermekte; ancak bu yaklaşımın süreçlerin tüm aşamalarına eşit düzeyde entegre edilmediğini de ortaya koymaktadır. Bu bağlamda çalışma, bankalardaki denetim süreçlerine çevikliğin daha etkili bir şekilde entegre edilmesine yönelik yol gösterici bir perspektif sunmaktadır.

Araştırmanın bulguları dikkate alınarak, işletmelere ve gelecekte yapılacak akademik çalışmalara yönelik öneriler aşağıda sunulmuştur:

- Çevik anlayışın benimsenmesi amacıyla bireysel ve kurumsal eğitimler teşvik edilebilir. Bu teşvikler arasında ek ödeme, ödüller veya diğer motivasyon artırıcı yöntemler yer alabilir.

- TİDE tarafından yüz yüze düzenlenen “Çevik ve Yalın Denetim” semineri çevrimiçi platformlarda da düzenlenebilir. Ayrıca, seminerin katılım ücretlerinde indirimler sağlanarak daha geniş bir katılım teşvik edilebilir
- Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği (TÜR-MOB) ve Temel Eğitim ve Staj Merkezi (TESMER) gibi kurumlar tarafından çevik denetimle ilgili eğitim programları düzenlenebilir.
- İşletmelerde iç denetim birimlerinde istihdam edilecek personel alım süreçlerine çevik simülasyonlar dahil edilebilir.
- İşletmeler, iç denetim sürecine çevik denetimi entegre etmek amacıyla adım adım küçük ölçekli denemeler yapabilir.
- Ülkemizin önde gelen muhasebe ve finans alanındaki sempozyum ve kongrelerde çevik denetim ile ilgili konu başlıklarına yer verilebilir
- Üst yöneticilere çevik denetim sisteminin hedefleri ve faydaları açıkça belirtilerek, bu sisteme yönelik algılarının olumlu düzeyde artırılması sağlanabilir.
- Son olarak, izleyen çalışmalarda daha geniş örneklemeler kullanılarak ölçekler doğrulanabilir ve sonuçlar daha kapsamlı bir çerçevede değerlendirilebilir. Ayrıca, farklı işletmelerin araştırma kapsamına alınması, alan yazınındaki boşluğun doldurulmasına ve bu işletmelerdeki eksikliklerin belirlenip iyileştirilmesine katkı sağlayabilir.

KAYNAKÇA

- Alexiou, S. (2022). Going agile in audit. *ISACA Journal*, 1, 1-6.
- Baloğlu, G. (2019). İç denetim için çeviklik: türk finans sektöründeki bir işletme üzerinde inceleme. *Muhasebe Enstitüsü Dergisi*, 60, 37-46.
- BDO (2024). Transforming Internal Audit Methodology into Agile IA. Erişim Adresi: www.bdo.com
- Beerbaum, D. (2021). "Transforming to Agile Audit: A Case Study Research". *Journal of Applied Research in the Digital Economy*. Erişim Adresi: papers.ssrn.com
- Bircan, N. G. (2020). Belirsizlik ve kriz durumlarında çevik denetim anlayışı ve denetim mesleği üzerine etkileri: covid-19 vakası üzerine bir değerlendirme. *Mali Çözüm Dergisi*, 30(161), 245-258.
- Büyüköztürk, Ş. (2005). Anket geliştirme. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(2), 133-151.
- Catlin, R., & Watkins, C. (2021). *Agile Auditing*. NJ: John Wiley & Sons.
- Christ, M. H., Eulerich, M., Krane, R., & Wood, D. A. (2021). New frontiers for internal audit research. *Accounting Perspectives*, 20(4), 449-475.
- Cook, R., Jones - Chick, R., Roulin, N., & O'Rourke, K. (2020). Job seekers' attitudes toward cybervetting: scale development, validation, and platform comparison. *International Journal of Selection and Assessment*, 28(4), 383-398.
- Çetin, Ö. O. (2024). İç denetimde yeni bir yaklaşım: çevik denetim. *Muhasebe ve Denetime Bakış*, 23(71), 197-212.
- Deloitte. (2017). *Becoming Agile a Guide to Elevating Internal Audit's Performance and Value*. Erişim Adresi: www2.deloitte.com
- Demir, M., Ülker, Y., & Arslan, Ö. (2018). İç kontrol, iç denetim ve bağımsız denetim ilişkisi. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(5), 82-104.
- DeRoche, T. (2022). *Agile Audit Transformation and Beyond*. Florida: CRC Press.
- Doğan, O., Bulut, Z. A., & Çımrın, F. K. (2015). Bireylerin sürdürülebilir tüketim davranışlarının ölçülmesine yönelik bir ölçek geliştirme çalışması. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 29(4), 659-678.
- Guilford, J. P. (1954). *Psychometric Methods*. New York: McGraw-Hill.
- Ertikin, C. (2020). Yalın ve çevik denetim anlayışı. Erişim Adresi: www.researchgate.net
- Field, A. (2013). *Discovering statistics using IBM SPSS statistics*. SAGE Publishing.
- Flanagan, J. C. (1952). The effectiveness of short methods for calculating correlation coefficients. *Psychological Bulletin*, 49(4), 342-348.
- Gönen, S., & Yurtlu, Ö. (2021). İç denetim faaliyetlerinin etkinliğinin ve verimliliğinin sağlanmasında kullanılan bir yöntem: Çevik denetim. Mehmet Dalkılıç (Ed.), *INSAC Advances in Social and Education Sciences* (ss. 159-175). Duvar Kitabevi.
- Guadagnoli, E., & Velicer, W. F. (1988). Relation of sample size to the stability of component patterns. *Psychological Bulletin*, 103, 265-275.
- Gürbüz, S., & Şahin, V. (2018). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Karagöz, Y. ve Bardakçı, S. (2020). *Bilimsel Araştırmalarda Kullanılan Ölçme Araçları ve Ölçek Geliştirme*. Ankara: Nobel Yayıncılık.

- Hinkin, T. R. (1998). A brief tutorial on the development of measures for use in survey questionnaires. *Organizational research methods*, 1(1), 104-121.
- Hoelter, J. W. (1983). The analysis of covariance structures: Goodness-of-fit indices. *Sociological Methods & Research*, 11, 325-344.
- IIA (The Institute of Internal Auditors)- İç Denetim Enstitüsü (2018). Agile auditing- Sprinting to change: Reimagining internal audit in a digital world. Erişim Adresi: www.theiia.org.
- IIA- The Institute of Internal Auditors. (2023). About internal audit, The IPPF: The framework for internal audit effectiveness, Code of ethics, Attribute standards, International standards for the professional practice of internal Auditing. Erişim Adresi: www.theiia.org
- İlik, Ş. Ş., & Sarı, H. (2018). Öğretmenler için bireyselleştirilmiş eğitim programı yeterlik ölçeği (ÖBEPYÖ): Ölçek geliştirme çalışması. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(2), 1467-1483.
- Joshi, P. L. (2021). A review of agile internal auditing: retrospective and prospective. *International Journal of Smart Business and Technology*, 9(2), 13-32.
- Koerniawati, D. (2021). The remote and agile audit: A fraud prevention effort to navigate the audit process in the covid-19 pandemic. *Jurnal Riset Akuntansi dan Bisnis Airlangga*, 6(2), 1131-1149.
- Kubat, G. (2012). Öz değerlendirmenin 360 derece geri besleme yöntemindeki işlevselliği. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(1), 51-66.
- Lawshe, C. H. (1975). A qualitative approach to content validity. *Personnel Psychology*, 28, 563-575.
- Lyons, R. (2022). Is agile auditing a sure thing for internal audit. *ISACA*.
- Özekcioğlu, S. S. (2020). Türk bankacılık sektöründe denetimin etkinliği: finansal kriz dönemleri için aksiyon önerileri. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 16(1), 92-107.
- Patır, S. (2009). faktör analizi ile öğretim üyesi değerlendirme çalışması. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 23(4), 69-86.
- Ramamoorti, S. (2003). Internal auditing: History, evolution, and prospects. *IIA*.
- Rick, A., & Wright, Jr. (2019). Agile auditing: Transforming the internal audit process. *Internal Audit Foundation*.
- Rummel, R. J. (1970). *Applied factor analysis*. Northwestern University Press.
- Subramanian, A., Krishnamachariar, P. K., Gupta, M., & Sharman, R. (2018). Auditing an agile development operations ecosystem. *International Journal of Risk and Contingency Management*, 7(4), 90-110.
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2020). *Using multivariate statistics*, Allyn Bacon.
- TBB- Türkiye Bankalar Birliği. (2023). Bankacılık sektörünün rolü, Banka ve sektör bilgileri. Erişim Adresi: www.tbb.org.tr
- TİDE- Türkiye İç Denetim Enstitüsü. (2023). İç Denetimin Tanımı Uluslararası İç Denetim Mesleki Uygulama Standartları (Standartlar), Uluslararası Mesleki Uygulama, Etik Kurallar. Erişim Adresi: www.tide.org.tr
- TKBB- Türkiye Katılım Bankaları Birliği (2023). Banka ve sektör bilgileri. Erişim Adresi: yenisite.tkbb.org.tr
- Uludag, S. (2022). Agile audit and value-added leadership characteristics of internal auditors. *Pressacademia*, 160-162.
- Yeşilçebeci, G. (2022). İç denetim bağlamında covid-19'un kurumsal risk yönetimi süreçleri üzerine etkileri. *Denetişim*, 25, 77-93.

